

Sprawozdanie z kongresów światowych towarzystw ds. badań nad komunikacją i mediami: International Communication Association (ICA), San Juan (Portoryko), 21–25 maja 2015 oraz International Association for Media and Communication Research (IAMCR), Montreal (Quebec, Kanada), 12–16 lipca 2015

Michał Głowacki

W 2015 roku dwa międzynarodowe towarzystwa – International Communication Association (ICA) oraz International Association for Media and Communication Research (IAMCR) zorganizowały doroczne kongresy, których celem stanowiła prezentacja aktualnych badań, teorii i koncepcji w zakresie studiów nad mediami i komunikacją społeczną.

Tematem kongresu ICA pt. „Communication Across the Life Span” była analiza procesów komunikacji w oparciu o zmieniające się czynniki kontekstowe. W odpowiedzi na proponowane pytania badawcze organizatorzy zachęcali w stolicy Portoryko do dyskusji oraz wymiany poglądów na temat mediów i komunikacji, ze szczególnym uwzględnieniem roli rozwoju technologicznego, ruchów społecznych i aktywizmu medialnego, a także zmian w gospodarce i polityce społecznej oraz postępu medycznego. Zaproponowano, by omawiane problemy analizować w oparciu o zagadnienia dotyczące stopnia, w jakim zmieniająca się rzeczywistość medialna wpływa na postrzeganie ról społecznych, tożsamości, norm, zachowań i doświadczeń współczesnego człowieka.

Kongres IAMCR, który odbył się pod tytułem „Hegemony or Resistance? The Ambiguous Power of Communication”, obrął za swój cel analizę procesów komunikacji w oparciu o kategorie lokalnych społeczności i postępujących procesów globalizacji. Organizatorzy założyli, że tak sformułowany temat przyczyni się do podjęcia dyskusji nad zróżnicowanymi sposobami współczesnej komunikacji oraz możliwością wzmocnienia pozycji jednostek i grup lokalnych. Wśród podstawowych pytań badawczych znalazły się te, które dotyczyły sposobów, w jaki nowoczesne formy komunikowania wpływają na społeczeństwo, zarówno pod kątem wspierania procesów demokratycznych, jak i szerzenia treści mających charakter manipulacji. Dodatkowo zastanawiano się, do jakiego stopnia współczesne dziennikarstwo i rozwój mediów społecznościowych mogą stanowić narzędzia dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz mechanizmy oporu wobec międzynarodowych korporacji.

W obu przypadkach tematy kongresów zostały skonstruowane tak, aby analizować te tematy z uwzględnieniem wysokiego poziomu

interdyscyplinarności oraz różnorodności metod badawczych.

Wpływ nowych technologii na społeczeństwo i media

Program kongresu ICA został tradycyjnie opracowany w oparciu o sesje dyskusyjne w ramach każdej z 26 sekcji badawczych, które działają w ramach stowarzyszenia. Dzięki temu główny temat konferencji mógł być analizowany z różnych perspektyw – od historii komunikowania poczynając, przez komunikowania globalne i zmianę społeczną, do komunikowania międzygrupowego, organizacyjnego oraz studiów nad językiem. Największą liczbę sesji dyskusyjnych zorganizowała w tym roku grupa badaczy zajmujących się wpływem technologii oraz komunikowaniem masowym i politycznym. Dodatkowo, w trakcie kongresu zorganizowano kilka sesji tematycznych i kilkadziesiąt sesji sponsorowanych, które były poświęcone m.in. studiom etnograficznym, partycypacji politycznej, relacjom między mediami a światem polityki oraz kulturze dziennikarskiej w różnych krajach świata (Rosja, Chiny, Portoryko).

Kongres ICA w San Juan rozpoczęła sesja plenarna pt. „Do Communication Technologies Define a ‘Generation’?”, w trakcie której prelegenci podjęli się zdefiniowania pojęcia „pokolenie” w kontekście technologii komunikacyjnych. W dyskusji, która była moderowana przez Amy Jordan z Annenberg School for Communication (USA), wzięły udział Sun Sun Lim (National University of Singapore, Singapur), Jean Burgess (Queensland University of Technology, USA), Patti Valkenburg (University of Amsterdam, Holandia) oraz Zizi Papacharissi (University of Illinois, USA). Każda z prelegentek, prezentując obszary swoich badań i zainteresowań, zastanawiała się nad sposobem, w jaki współczesne media kształtują system wartości, postaw i zachowań przedstawicieli różnych pokoleń. Specjalną uwagę poświęcono też czynnikom, które wpływają na różnice w sposobie korzystania z mediów w ramach zróżnicowanych

grup wiekowych. Wielość prezentowanych opinii uniemożliwiła wypracowanie uniwersalnej definicji pokolenia, na co zwrócono uwagę, mówiąc o konieczności doprecyzowania siatki pojęciowej i prowadzenia dalszych badań we wskazanym zakresie.

Do dyskusji o roli nowych mediów i technologii odwoływano się kilkakrotnie w trakcie obrad poszczególnych sekcji badawczych, w tym na przykład i tych, które były organizowane przez grupę badaczy polityki medialnej. W ramach obrad sekcji „Communication Law and Policy” dyskutowano na przykład o kwestiach związanych z prywatnością w sieci, rosnącej roli procesów *governance* oraz o konieczności tworzenia ram prawnych dla rozwoju społeczeństwa sieciowego. Stanowiły one tematy wystąpień m.in. Nataschy Just (University of Zurich, Szwajcaria), Hilde van den Bulck (University of Antwerp, Belgia), Katharine Sarikakis (University of Vienna, Austria) oraz Desa Freedmana (Goldsmiths, University of London, Wielka Brytania).

Dodatkowych informacji dostarczały studia empiryczne poświęcone samoregulacji i etyce dziennikarskiej, z uwzględnieniem specyfiki zawodu w młodych demokracjach i krajach o ograniczonym poziomie wolności słowa. W sesji zatytułowanej „News and Journalism in Authoritarian, Postconflict, and Emerging Democracy Regimes” Marc Christian Wilhelm Jungblut i Abit Hoxha (Ludwig Maximilians University in Munich, Niemcy) prezentowali problem autocenzury w krajach byłej Jugosławii. Ana Kashelashvili (Georgian Institute of Public Affairs, Gruzja) skupiła się na analizie dziennikarskich umiejętności, które zostały uznane za najbardziej kluczowe w opiniach gruzińskich dziennikarzy. Sesja pt. „Journalistic Autonomy and Perceived Influences”, w trakcie której swoje wystąpienia prezentowali m.in. Henrik Ornebring (Karlstad University, Szwecja), Thomas Hanitzsch (Ludwig Maximilians University in Munich, Niemcy), Peter Maurer (University of Vienna, Austria) i Lutz Hagen

(TU Dresden, Niemcy), dotyczyła badań dziennikarzy w oparciu o zasadę autonomii w miejscu pracy oraz przejrzystość, odpowiedzialność i gotowość do podjęcia dialogu z kreatywną i interaktywną publicznością.

Edukacja dziennikarska w ujęciu porównawczym

Tematem sesji, która w trakcie kongresu ICA w 2015 roku została zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej (PTKS), były zmieniające się wizje i koncepcje roli edukacji i szkoleń dziennikarzy. Sesja pt. „Journalism Education in the Digital Media-scapes” miała na celu analizę wyzwań i szans stojących przed instytucjami kształcącymi przyszłych dziennikarzy w kontekście profesjonalizacji, odpowiedzialności i ról zawodowych oraz dyskusję o jakości edukacji dziennikarskiej w zróżnicowanych systemach medialnych. W trakcie spotkania prelegenci zastanawiali się w szczególności, jaki jest obecny stan dyskusji na temat edukacji dziennikarskiej i w jakim stopniu system kształcenia przyczynia się do promowania norm i zasad etycznych.

Sesji Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej przewodniczyła prof. dr hab. Iwona Hofman – Prezes PTKS z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Spotkanie rozpoczęło wystąpienie Wolfganga Donsbacha (TU Dresden, Niemcy), który, powołując się na badania dotyczące kryzysu partycypacji i spadku zaufania do mediów, podkreślił rolę dziennikarzy w kształtowaniu społeczeństwa. Dokonując przeglądu wybranych koncepcji, mówca zauważył, że we współczesnym definiowaniu roli dziennikarza najważniejsze jest uwzględnienie kryteriów, takich jak dokładność, aktualność tematu oraz tworzenie informacji z uwzględnieniem konieczności wyjaśnienia kontekstu. Zdaniem Donsbacha autorytet dziennikarza jest budowany głównie w oparciu o stopień, w jakim przedstawiciele zawodu wyjaśniają przyczyny oraz konsekwencje poszczególnych informacji i zdarzeń. Praktyczne aspekty funkcjonowania

instytucji kształcących dziennikarzy stanowiły temat wystąpienia Petera Grossa (University of Tennessee w Knoxville, USA). Dokonując szczegółowego przeglądu programów nauczania, sposobów zarządzania instytucjami kształcącymi oraz potencjalnego wpływu edukacji na jakość dziennikarstwa w Stanach Zjednoczonych i Rumunii, Gross argumentował, że wszelkie różnice obserwowane między jakimikolwiek krajami powinny być analizowane z uwzględnieniem cech charakterystycznych dla systemu edukacji oraz rynku pracy. Zasadniczą konkluzją wystąpienia było stwierdzenie, że na kształt i jakość systemu edukacji dziennikarskiej wpływa w największym stopniu czynnik kulturowy. Analiza porównawcza roli edukacji dziennikarskiej w Rosji, Szwecji i Polsce stanowiła przedmiot badań Gunnara Nygrena (Södertörn University, Szwecja). Nygren w swoim przemówieniu skupił się na analizie oczekiwań i motywacji studentów dziennikarstwa oraz przedstawicieli zawodu. Wyniki przeprowadzonych studiów empirycznych wskazały na istotne różnice między poszczególnymi krajami (np. akceptacja wpływu politycznego na media w Rosji vs. wysoki poziom niezależności mediów w Szwecji). Próbuąc zdefiniować potencjał edukacji dziennikarskiej w trzech omawianych przypadkach, Nygren odwołał się do roli procesów socjalizacji oraz różnic pokoleniowych w rozumieniu profesjonalizmu i etyki. Sesję zakończyło wystąpienie Michała Głowackiego (Uniwersytet Warszawski), który dokonał przeglądu sposobów postrzegania roli edukacji przez dziennikarzy w Polsce. W trakcie spotkania został zaprezentowany wiosenny numer „Central European Journal of Communication” (vol. 8, no. 1, Spring 2015) – oficjalnego czasopisma PTKS.

Innowacje w mediach i wymiary partycypacji w erze cyfrowej

Program kongresu IAMCR został opracowany w oparciu o działalność 15 sekcji badawczych działających w ramach stowarzysze-

nia. Oprócz sesji plenarnych, które podczas spotkania w Montrealu odbywały się każdego dnia, problemy związane z głównym tematem konferencji były omawiane w oparciu o studia nad publicznością i technologią, politykę komunikacyjną, historię mediów, komunikowanie międzynarodowe, edukację medialną, a także komunikowanie partycypacyjne, polityczne i ekonomiczne. Dodatkowo, w trakcie kongresu IAMCR obyło się kilka sesji tematycznych, które zostały stworzone we współpracy z grupami roboczymi, które zajmują się m.in. komunikacją kryzysową, etyką procesów komunikowania, komunikowaniem o zdrowiu, kulturą popularną oraz mediami publicznymi. Sesje tematyczne zorganizowano także z udziałem przedstawicieli organizacji międzynarodowych oraz praktyków mediów w Kanadzie.

Kongres IAMCR został zainaugurowany w obecności przedstawicieli władz lokalnych, władz Université du Québec à Montréal oraz przewodniczącej IAMCR – Janet Wasko (University of Oregon, USA). W trakcie pierwszego dnia konferencji mowę przewodnią wygłosił Indrajit Benerjee, który zaprezentował wyniki badań UNESCO na temat komunikacji w internecie w oparciu o kryteria dostępu, prywatności, zasad etycznych i wolności słowa na świecie. W kolejnych sesjach plenarnych swoje wystąpienia prezentowali m.in. Serge Proulx (Université du Québec à Montréal, Kanada), David Lyon (Queen's University, Kingston, Ontario, Kanada) oraz Martin Alfredo Becerra (University of Buenos Aires, Argentyna). Tematyka poszczególnych paneli dotyczyła kolejno przykładów inwigilacji w mediach online, decentralizacji władzy w mediach oraz cech charakterystycznych współczesnych użytkowników internetu.

W trakcie obrad organizowanych przez przedstawicieli sekcji „Communication Policy and Technology” analizowano na wiele sposobów procesy innowacji w mediach. W sesji pt. „Digital Intermediary Innovation” Michael Latzer i Natascha Just (University of Zurich,

Szwajcaria) zaprezentowali wyniki badań empirycznych poświęconych procesom zarządzania w sieci za pośrednictwem algorytmów. Dokonując próby definicji i typologii zjawiska, autorzy zwrócili uwagę na szanse i zagrożenia wynikające z rozwoju nowych technologii. W podobnym tonie wypowiedziała się Rachel O'Dwyer (Trinity College Dublin, Irlandia), która analizowała procesy innowacji w oparciu o przykłady finansowania społecznościowego. Aphra Kerr (Maynooth University, Irlandia) zwróciła z kolei uwagę na warunki organizacyjne, które mogą stymulować innowacje we współczesnych mediach. Powołując się na wyniki analizy ogłoszeń o pracę w wybranych mediach społecznościowych, autorka podkreśliła rolę kultury organizacyjnej, która opiera się na zaufaniu, pasji, mobilności i elastyczności.

Zmianom dokonującym się w ekosystemach cyfrowych poświęcono panel pt. „Media Industries in the Digital Age”. Sesję rozpoczęło wystąpienie Joao Damasceno Martins Ladeira (Unisinos, University of Vale dos Sinos, Brazylia) i Leonardo De Marchi (USP, University of Sao Paulo, Brazylia), które dotyczyło zmian na rynku fonograficznym i telekomunikacyjnym w Brazylii. Koncepcję płynności współczesnych mediów zaprezentowali Lizzie Jackson (Ravensbourne, Wielka Brytania) i Michał Głowacki (Uniwersytet Warszawski), którzy przejawy omawianych procesów analizowali na trzech głównych płaszczyznach: geograficznej, instytucjonalnej i w oparciu o procesy produkcji. Sposobom dzielenia się zawartością w internecie był poświęcony referat Sandry Rodriguez (University of Montreal, Kanada), w którym autorka podjęła próbę systematyzacji procesów decentralizacji w oparciu o poziom zaufania, jakość interakcji oraz kwestie etyczne. Sesję zakończyło wystąpienie Fenwicka Roberta McKelveya (Concordia University, Kanada), w którym zaprezentowano wyniki analiz technik kontroli internetu. Przywołując kilka różnych rozumień pojęcia kontroli, autor zwrócił uwagę na wielość podstaw teoretycz-

nych, z uwzględnieniem ekonomii politycznej komunikowania, roli infrastruktury oraz teorii krytycznej.

Modele mediów publicznych

Dużą uwagę w trakcie konferencji IAMCR poświęcono problemowi mediów publicznych. Analizie przypadków krajowych w kontekście dostosowania się do nowych mediów i technologii były poświęcone zarówno sesje grupy roboczej działającej w strukturach stowarzyszenia, jak i wystąpienia pokonferencyjne, które zostały zorganizowane w ramach spotkania PANAM pt. „Governance and Public Service Media in Knowledge Societies” (16–17 lipca 2015). Osoby prezentujące wyniki badań w większości przypadków skoncentrowały się na rozwiązaniach i mechanizmach, za pośrednictwem których zadania programowe mediów publicznych mogą być realizowane w nowym środowisku medialnym. Wielokrotnie podejmowano także dyskusję na temat szans i potencjalnych ograniczeń wynikających z dostarczania społeczeństwu treści o charakterze misyjnym w ramach tradycyjnych mediów audiowizualnych (radio i telewizja) oraz na platformach online.

W sesji IAMCR zatytułowanej „Cross-country views on current public service media values and practices” Anne-Sofie Vanhaeght i Karen Donders (Free University of Brussels, Belgia) zwróciły uwagę na różnice w sposobie definiowania zasad interakcji, współtworzenia i interakcji z użytkownikami w oparciu o dokumenty i strategię czterech europejskich nadawców: BBC (Wielka Brytania), France Télévisions (Francja), VRT (Belgia) i NPO (Holandia). Analizie porównawczej sposobu postrzegania roli interakcji przez nadawców publicznych w Finlandii i Izraelu było poświęcone wystąpienie Oranit Klein-Shagrir (Hadasah Academic College, Izrael) i Heidi Keinonen (University of Turku, Finlandia). Wyzwania stawiane nadawcom publicznym w odpowiedzi na procesy konwergencji stanowiły temat wystąpień Stanisława Jędrzejewskiego (Akade-

mia Leona Koźmińskiego) oraz Marii Michalis (University of Westminster, Wielka Brytania). W trakcie sesji analizę porównawczą regulacji w zakresie mediów publicznych zaprezentował Dirk Arnold (WWU Munster, Niemcy), którego propozycja podziału europejskich modeli regulacji mediów na: minimalistyczny (np. Estonia, Litwa, Polska), „lekkiego dotyku” (np. Austria, Niemcy, Wielka Brytania), interwencjonistyczny (np. Belgia, Dania, Francja) i klientelistyczny (Bułgaria, Grecja, Węgry) wywołała dyskusję wśród uczestników.

W kolejnych sesjach skoncentrowano się na prezentacji modeli poza Europą (Indie, Brazylia, Meksyk), podkreślając rolę kultury oraz systemu politycznego w procesie ewolucji mediów państwowych w stronę mediów publicznych. Kilka wystąpień dotyczyło też działalności mediów publicznych na platformach mobilnych oraz postrzegania kategorii służby publicznej przez dziennikarzy. Gregory Ferrell Lowe (University of Tampere, Finlandia) i Alan G. Stavitsky (University of Nevada, Reno, USA) zaprezentowali na przykład badania, które akcentowały problemy z realizacją etosu mediów publicznych w procesie tworzenia i dystrybucji informacji. Na konieczność wypracowania nowych klasyfikacji modeli mediów publicznych zwróciła z kolei uwagę Minna Aslama Horowitz (University of Helsinki, Finlandia). Autorka zaproponowała listę potencjalnych typologii w oparciu o następujące wskaźniki/kryteria: poziom demokracji, urynkowienia i usieciowienia rynku medialnego oraz respektowanie praw człowieka.

Problem zarządzania mediów publicznych stanowił główny temat sesji plenarnych, które odbyły się w ramach konferencji PANAM. Spotkanie otworzyły prezentacje Indrajit Banerjee (UNESCO), Marcosa Dantasa (Brazylia) i Luisa Albornoza (Argentyna), w trakcie których prelegenci skupili się na koncepcjach procesów zarządzania. Na szczególną uwagę zasługiwało wystąpienie Robin Mansell (London School of Economic, Wielka Brytania),

która w oparciu o wieloletnie badania w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego zaprezentowała koncepcję zarządzania w oparciu o dwa modele: dominujący oraz krytyczny/ alternatywny. Typologia została oparta na kilku wskaźnikach, ze szczególnym uwzględnieniem sposobu dystrybucji informacji, postrzegania roli uczestników oraz poziomu centralizacji/ decentralizacji w podejmowaniu kluczowych decyzji w nowych mediach. Dyskusji nad konkretnymi przykładami realizacji idei *governance* w mediach publicznych służyły sesje zorganizowane w oparciu o działalność grup warsztatowych. Jedną z nich, w ramach której swoje wystąpienia prezentowali Jonathan Hutchinson (University of Sydney, Australia),

Hamilton Cheng (PTS, Tajwan) i Michał Głowacki (Uniwersytet Warszawski), zwróciła uwagę na konieczność otwierania się mediów publicznych na kreatywną publiczność w kontekście współdecydowania, współtworzenia i wdrażania rozwiązań opartych na otwartej formie innowacji. W podobnym tonie wyzwania dla mediów publicznych analizowali Nicole Gonser, Markus Grammel i Johann Grundl (FH Wien University of Applied Sciences of WKW, Austria) oraz Lizzie Jackson (Ravensbourne, Wielka Brytania). Spotkanie w Montrealu zakończyła dyskusja z udziałem Janet Wasko (University of Oregon, USA), która podsumowała przebieg obrad w ramach konferencji PANAM i IAMCR.